

ШКІЛЬНЕ ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЛІТЕРАТУРИ: ВІД МОЖЛИВОСТІ ДО НЕОБХІДНОСТІ

*Таміла Яценко,
доктор педагогічних наук,
головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України;*

*Оксана Міщенко,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України.*

Запровадження будь-якої інноваційної форми навчання завжди має палких прихильників і радикальних супротивників. Цей процес тривалий і проходить різні стадії свого становлення й утвердження. Однак такого стрімкого впровадження, яке відбулося із дистанційним навчанням, не було із жодною технологією навчання, оскільки об'єктивні обставини зробили дистанційну освіту єдиною можливою в умовах карантину.

Дистанційне навчання – це демократична й зручна система навчання, рівноцінна з очною, екстернатною формами тощо. Незаперечними перевагами дистанційного навчання є його масовість, доступність, відкритість, інтерактивність, комфортність, оперативність, економічність тощо. Таке навчання стало прийнятним навіть у повсякденному житті, адже більшість людей зверталися до нього на побутовому рівні.

Значна кількість учителів-предметників періодично використовували технології дистанційного навчання, зокрема в процесі організації роботи учнів над навчальними проектами, онлайн тестування тощо. Тому таким педагогам було нескладно адаптуватися до нових освітніх реалій.

Важливим є розуміння того, як саме організувати дистанційне навчання, щоб забезпечити творчий, діалогічний, ефективний освітній процес. Відтак актуальною залишається проблема пошуку оптимальних форм

застосування інформаційно-комунікаційних засобів, урахування їх дидактичних можливостей, а також використання різних інформаційних технологій, що відповідають сучасним викликам освіти. Коротко охарактеризуємо ті, які в реаліях сьогодення стали найбільш ефективним для організації дистанційного процесу навчання шкільного курсу літератури.

Чат-заняття – це навчальні заняття, що проводяться з використанням чат-технологій. Чат-заняття проводяться синхронно, тобто всі учні працюють онлайн одночасно. Кількість учасників може бути від 2 і до значної кількості. Однак для більшості видів занять продуктивність роботи онлайн з більш ніж 10–12 особами помітно знижується.

Веб-уроки – це дистанційні уроки, конференції, семінари, ділові ігри, віртуальні екскурсії, уроки розвитку мовлення та інші форми навчальних занять, організованих за допомогою засобів телекомунікацій та інших можливостей інтернету. Для їх проведення використовують спеціальні освітні веб-форуми – форма роботи користувачів за допомогою записів, що викладають на одному із сайтів. На відміну від чат-занять веб-форуми надають можливість більш тривалої роботи, не вимагають синхронної взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Онлайн-конференція (веб-конференція, інтернет-конференція) – організації онлайн-зустрічей та спільної роботи в режимі реального часу через інтернет. Така форма організації освітнього процесу доречна на підсумкових уроках, оскільки дозволяє учням поділитися враженнями про прочитаний художній твір, презентувати свої проєкти чи творчі роботи, узагальнити вивчене тощо.

Аудіоконференція – вид електронної конференції, під час якої учасники використовують телефони або спеціальне обладнання для голосового спілкування. Цей вид дистанційної співпраці досить доступний, адже не має особливих складнощів в технічному забезпеченні. Його використання є виправданим на вступних заняттях для викладу нового матеріалу.

Відеолекція – подача матеріалу, за якої на екрані транслюється запис пояснення вчителя або ж його віртуального двійника (аватара). Відеолекції на уроках української літератури максимально ефективні, якщо супроводжуються відеоматеріалами про життя та творчість письменника, показом кінофрагментів, театральних вистав, музичних творів та творів живопису за мотивами літературних творів тощо. Перевага такої форми презентації навчального матеріалу перед традиційною для учнів полягає в тому, що вони можуть самостійно регулювати перебіг відеолекції, повертатися до складних моментів; для вчителів – у можливості багаторазового використання та корекції матеріалу.

Будь-який вид дистанційного навчання передбачає контроль знань. За такої організації освітнього процесу оптимальною формою є *тестування онлайн*, оскільки такий спосіб не вимагає присутності учня в закладі освіти.

Організація дистанційного навчання потребує змін не лише в роботі вчителя, а й у діяльності учня. Тож важливо чітко окреслити алгоритм роботи школярів, озвучити правила співпраці тощо. Безпосередньому проведенню дистанційних занять повинні передувати тренінги як щодо технічних питань, так і щодо специфіки їх проведення.

Для організації дистанційного навчання української літератури варто застосовувати різні форми, а їх продумане раціональне поєднання дозволить зробити цей процес динамічним, цікавим і продуктивним. На допомогу учням і вчителям розроблено проєкт «*Всеукраїнська школа онлайн*» – уроки з 11 предметів, зокрема й української літератури, що транслювалися за розкладом на телеканалах.

«*Google Classroom*» – це безкоштовний сервіс для дистанційного навчання. За його допомогою вчитель може створити власний віртуальний клас і окремі навчальні курси, до яких учні отримують доступ за спеціальними кодами. Учитель отримує можливість публікувати навчальні матеріали, оголошення в стрічці класу, зображення або відео, спілкуватися з учнями в чаті, проводити опитування, тестування, розміщувати тематичні

завдання та встановлювати термін їх виконання. Водночас кожен учень може отримати індивідуальне завдання, що унеможливує списування. У режимі реального часу педагог має можливість спостерігати за тим, як учні виконують завдання, бачити список виконаних робіт та оцінювати їх. Окрім того, ця інтерактивна платформа дозволяє вчителям ділитися досвідом, підвищувати кваліфікацію, спілкуватися з колегами.

Значну кількість прихильників серед суб'єктів освітнього процесу отримав «Zoom» – сервіс для проведення відеоконференцій (педряд, семінарів тощо), онлайн-зустрічей і дистанційного навчання школярів. Програма підходить як для індивідуальних, так і групових занять. Учні (вчителі) можуть користуватися комп'ютером, планшетом чи телефоном, підключати мікрофони й відео. До платформи вбудована інтерактивна дошка, що дозволяє швидко перемикатися на неї з демонстрації екран, а також є чат для повідомлень.

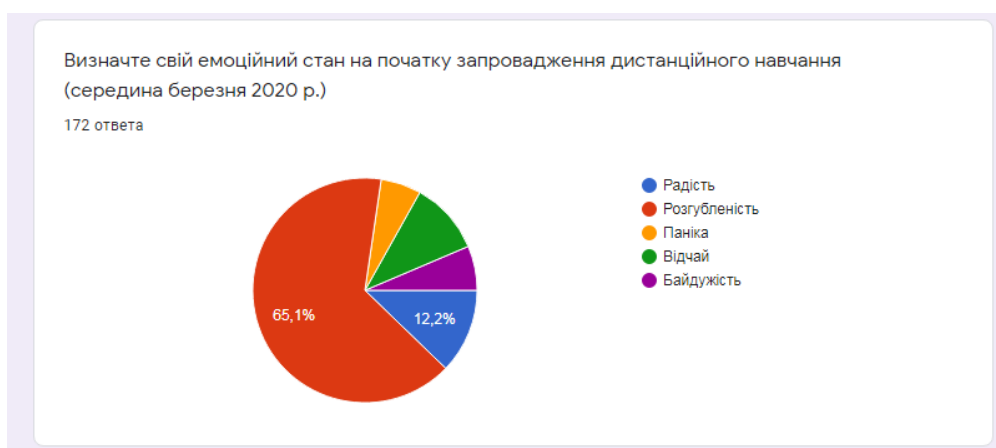
Онлайн платформа «Всеосвіта» позиціонує себе як «Спільнота активних освітян». Така назва є цілком виправданою, оскільки на платформі транслюються вебінари, розміщуються матеріали курсів підвищення кваліфікації, новини освіти, тренажери підготовки до ЗНО, завдання дистанційних олімпіад тощо. Завдяки додатку «Всеосвіта: Кабінет учня» школярі можуть легко проходити олімпіади й конкурси в зручний для них час. Сервіс «Конструктор тестів» на сайті «Всеосвіти» надає можливість учителю створювати завдання різних типів, зокрема з вибором одного чи кількох правильного варіантів, з відкритою відповіддю та крос-запитання.

Значні можливості для організації дистанційної роботи, обміну досвідом між освітянами надає платформа «На урок». Зокрема затребуваним є потенціал безкоштовного сервісу онлайн-тестів для дистанційної перевірки знань учнів. Незаперечні переваги створеного сервісу полягають у можливості виконання школярами тренувальних тестових завдань для самоперевірки, у процесі чого теоретичні знання засвоюються без додаткових зусиль. Окрім того, у вчителя з'являється можливість швидко

перевірити знання школярів, оперативно отримати об'єктивну картину кількості наданих відповідей, проаналізувати як загальні тенденції в класі щодо прогалин у знаннях, так і кожного окремого учня, а, отже, визначити й шляхи їх усунення.

З метою виявлення основних потреб, переваг та проблем дистанційного навчання сектором української літератури відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України в соціальній мережі «Фейсбук» організовано опитування учасників освітнього процесу. Анкетування проведено не тільки серед учнів, а й серед учителів, оскільки саме педагог має створити належні умови для засвоєння учнями предметних знань та вироблення в них відповідних умінь і навичок в умовах дистанційного навчання. В опитуванні взяли участь 117 учнів та 172 вчителів закладів загальної середньої освіти з різних регіонів України.

Відповіді на запитання щодо емоційного стану вчителів на початку запровадження дистанційного навчання засвідчили, що його впровадження стало для більшості опитаних психологічним викликом, фактором виходу із зони комфорту, оскільки наразі є вчителі, які мають низький рівень компетенції щодо використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Так, більшість респондентів відчули розгубленість (65,1 %), значна частина – відчай (10,5 %) та паніку (5,8 %). Байдушими залишилися 6,4 % респондентів. Лише 12,2 % педагогів засвідчили, що запровадження дистанційного навчання стало стимулом для них оволодіти новими інформаційними технологіями та реалізувати їх на практиці. Отже, результати опитування дають можливість констатувати, що більшість

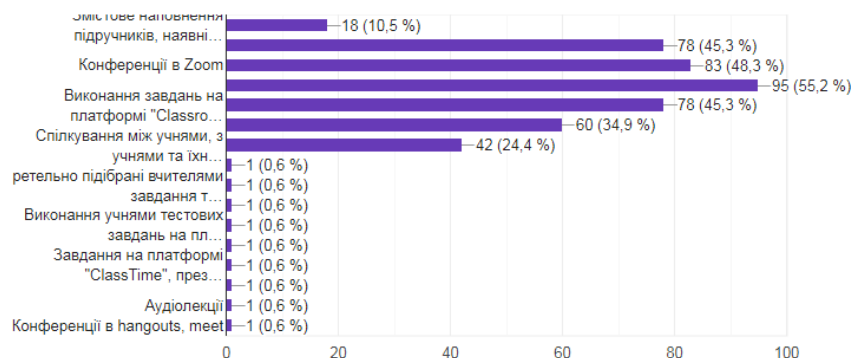

вчителів психологічно не адаптовані до роботи в новому навчально-пізнавальному мережевому середовищі.

Результати опитування щодо визначення ефективних засобів організації дистанційного навчання показали незначні розходження у відсотковому відношенні з-поміж учителів (У) і школярів (Ш). Так, платформа «На урок» – 7,3 % (Ш(47,9%)<У(55,2%)), платформа «Zoom» – 3,9 % (Ш(44,4%)<У(48,3%)), платформа «Classroom» – 25,6 % (Ш(19,7%)<У(45,3%)). Найпопулярнішим месенджером для дистанційного навчання названо «Viber»: учні – 37,6 %, учителі – 45,3 %. Продуктивною формою організації дистанційного навчання як учителі (34,9 %), так і учні (25,6 %) визначили телеуроки.

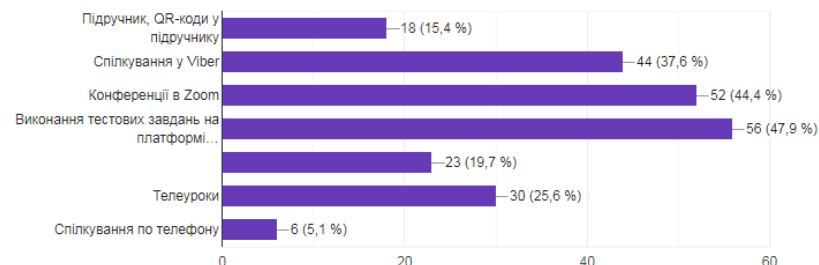
Які технології та засоби організації дистанційної освіти виявились, на вашу думку, найбільш ефективними? *

172 ответа

Які технології та засоби дистанційної освіти виявились, на вашу думку, найбільш ефективними?

117 ответов

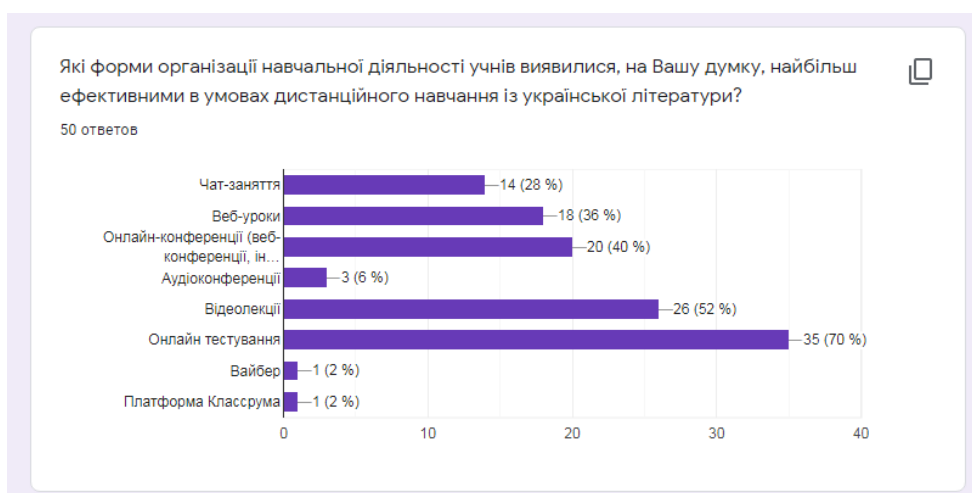

Певна кількість респондентів (15,4 % учнів і 10,5% учителів) зазначили, що змістове наповнення шкільних підручників, наявність у них QR-кодів значно полегшило опрацювання навчального матеріалу.

Найбільш зручним як для структурування, збереження та обміну файлами, так і для забезпечення контролю та автоматичного оцінювання результатів навчання вчителі визнали багатфункціональний хмарний сервіс «Google-диск» (12,6 %).

Лише 5,2 % опитаних школярів дієвою формою взаємодії з учителями вважають спілкування телефоном, однак серед педагогів відсоток значно вищий – 24,7 %.

Під час організації дистанційного навчання української літератури вчителі-словесники визначили найбільш ефективними онлайн тестування (70,8 %), відеолекції (58,3 %) та веб-уроки (33,3 %).

72 % опитаних переконані, що підручник частково здатен задовольнити освітні потреби учнів в умовах дистанційного навчання, 20 % – повністю, лише 8 % – мінімально.

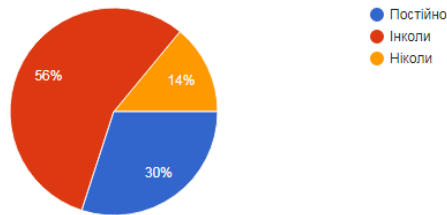
Розміщені в мережі «Фейсбук» дидактично-методичні матеріали наукових співробітників відділу навчання української мови і літератури Інституту педагогіки НАПН України використовували 58 % учителів, 26% – інколи, 16 % опитаних ними не скористалися.

Матеріали, розміщені у мережі «Фейсбук» науковими співробітниками відділу для реалізації мистецького контексту в процесі організації дистанційного навчання української літератури, використовували 56 % опитаних, 30 % – інколи, лише 14 % до таких матеріалів не зверталися.

Чи зверталися ви до матеріалів, розміщених у мережі Facebook співробітниками відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України для реалізації мистецького контексту в процесі організації дистанційного навчання української літератури?

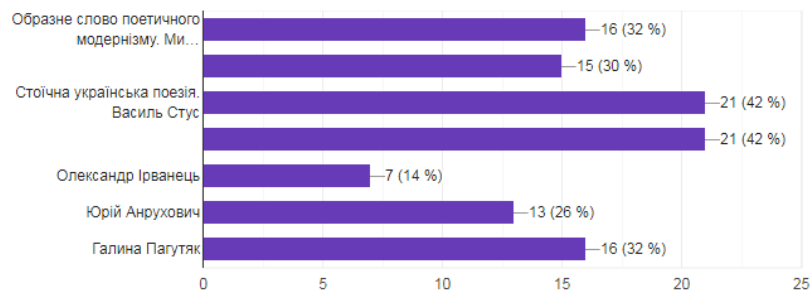
50 ответов

Найбільш корисним у процесі опрацювання програмових навчальних тем із української літератури в 10 та 11 класах виявився методичний матеріал, підготовлений та розміщений в мережі «Фейсбук». науковими співробітниками відділу щодо вивчення творчості Миколи Вороного (32 %), Галини Пагутяк (32 %), Олександра Олеся (30 %), Юрія Андруховича (26 %),

Методичний супровід щодо опрацювання якої програмової навчальної теми, розміщений у мережі Facebook науковцями відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України, найбільшою мірою став вам у нагоді в процесі організації дистанційного навчання української літератури в 10 та 11 класах?

50 ответов

Олександра Ірванця (14 %), сучасної української поезії (21 %).

Більшість учителів (61 %) вважають, що дистанційне навчання не може замінити традиційне, однак 37,2 % переконані в перспективності використання технологій такого навчання, а 1,7% впевнені в його безальтернативності.

У сучасному світі існує тенденція до швидкого оновлення вимог до організації освітнього простору та кваліфікаційного рівня педагогів.

Однією із причин недостатньо ефективної організації дистанційного навчання є незадовільна матеріально-технічна база закладів загальної середньої освіти, відсутність або низька швидкість доступу до інтернету, платні умови доступу до програмових засобів, відсутність персональних комп'ютерів в учителів та учнів.

Уважаємо, що саме цими факторами обумовлений найбільший відсоток відповідей респондентів, які обґрунтовано стверджують, що державні установи повинні забезпечити освітні заклади та учасників освітнього процесу сучасним цифровим обладнанням для продуктивного дистанційного навчання як закономірного доповнення традиційного: У – 70,9 %, Ш – 28,7 %).

І вчителі (66,9 %), і учні (31,3 %) вказують на необхідність створення

безкоштовних освітніх платформ.

Значна кількість опитаних учителів (48,8 %) заявили про першочерговість оволодіння навичками ефективного використання технічних засобів та освоєння сучасних досягнень інформаційних технологій.

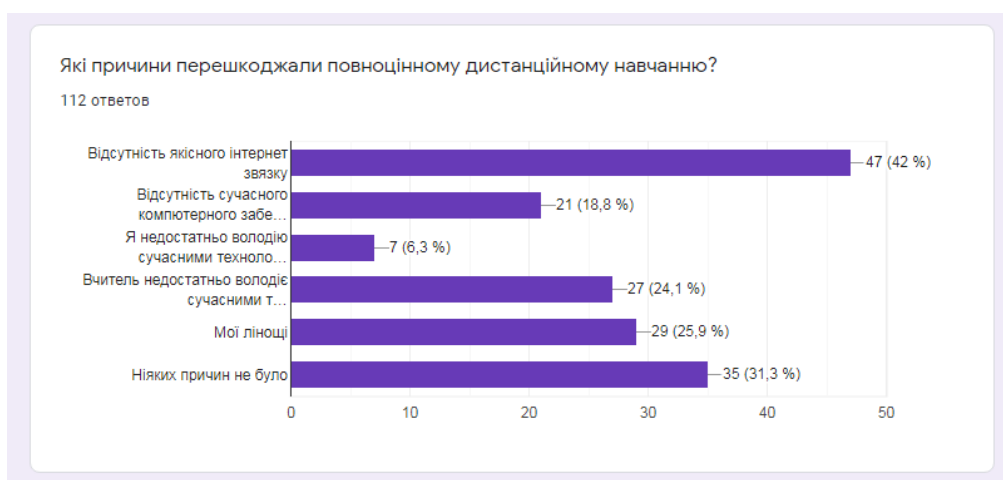
16,5 % учнів підтримали готовність вчителів до дистанційної форми роботи, що зумовлює потребу організації підвищення професійного рівня вчителів щодо використання в освітньому процесі ІКТ. Результати відповідей на запитання засвідчили прагнення вчителів та учнів удосконалювати свої знання, уміння взаємодіяти з комп'ютерною технікою й застосовувати сучасні інформаційні технології на уроках.

Опитування виявило, що і в учителів, і в учнів основною перешкодою під час організації дистанційного навчання є відсутність якісного інтернету (У – 58,1 %, Ш – 42 %). Важливою проблемою дистанційної форми роботи вчителі визначили відсутність сучасного комп'ютерного забезпечення (52,3 %), а учні – власні лінощі (25,9 %). Ефективність дистанційного навчання безпосередньо залежить від учителів, саме тому учні (24,1 %) вказали на важливість обізнаності вчителів у сфері новітніх інформаційних засобів навчання, а вчителі зазначили, що учні також недостатньо володіють сучасними освітніми технологіями (23,3 %). Однак незначний відсоток учнів (6,3 %) вважають, що вони мають низький рівень навичок щодо роботи з

сучасними технологіями, а серед учителів цей показник значно вищий – 17,4 %.

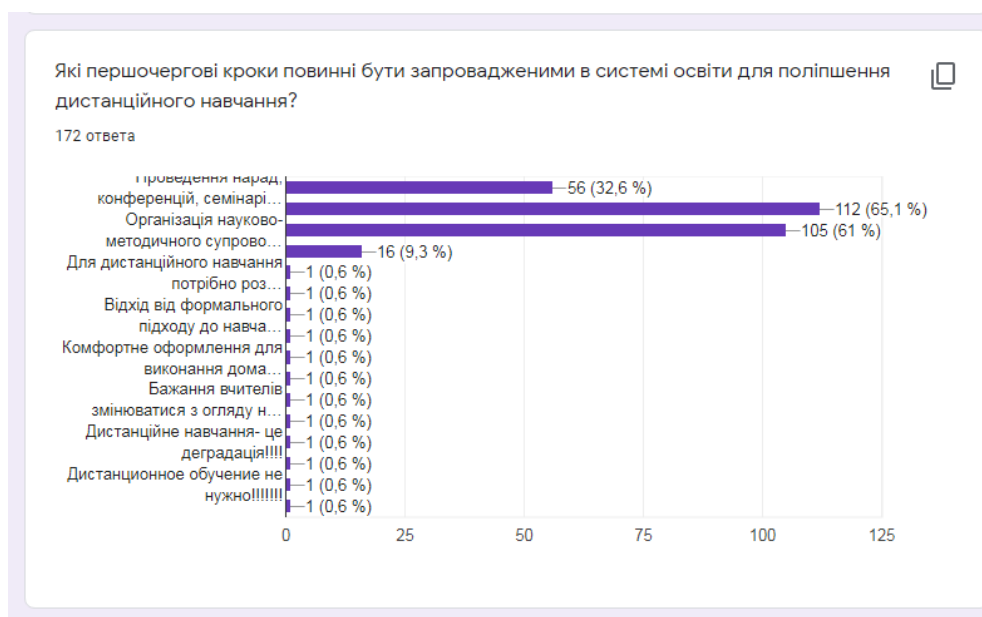
На проблему відсутності сучасного комп'ютерного забезпечення вказали 18,2 % школярів. Лише 10,8 % вчителів визнали власне небажання змінювати традиційні підходи до організації освітнього процесу. 42 % опитаних учнів вказали на відсутність якісного інтернету.

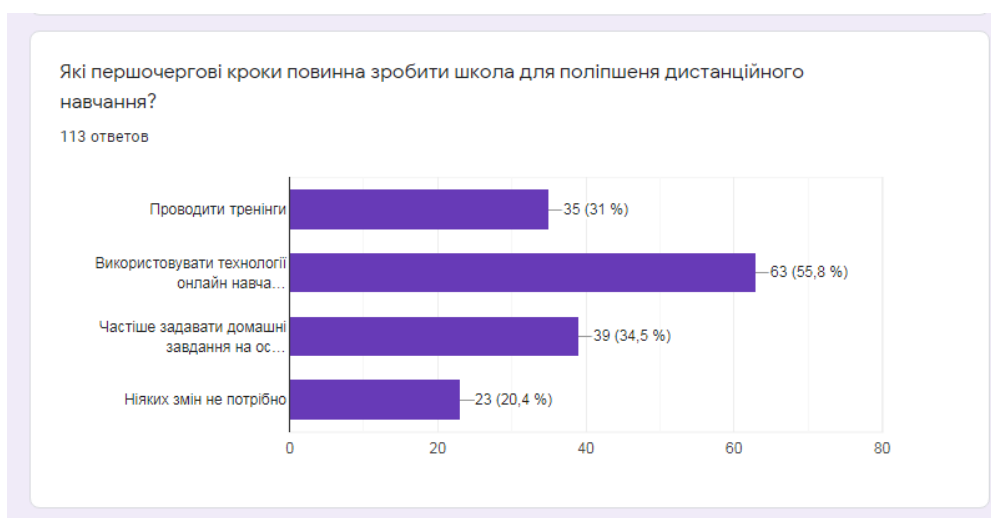
Значна кількість респондентів (У – 32,6 %, Ш – 23,5 %) погодилися, що для поліпшення організації дистанційного навчання необхідно запровадити проведення нарад, конференцій, семінарів, тренінгів у онлайн режимі.

Учителі важливим кроком для удосконалення процесу дистанційного навчання визначають організацію науково-методичного супроводу діяльності педагогів із використанням цифрових ресурсів (61 %). Більшість педагогів

(65,1 %) вважають дієвим чинником використання технологій онлайн навчання під час уроків у класі.

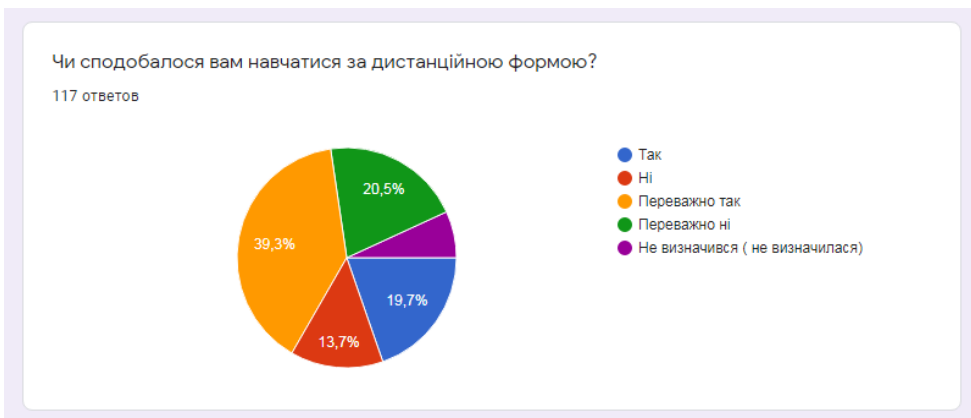
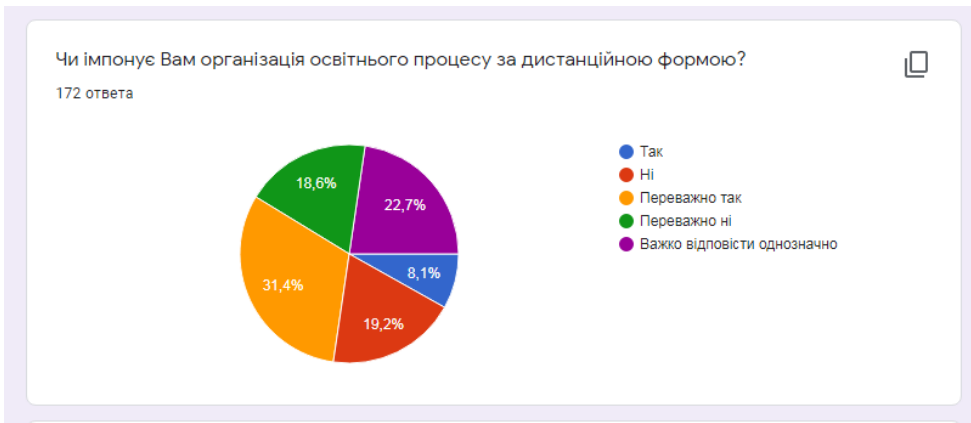

Серед опитаних школярів цей варіант організації навчальної діяльності отримав 56,8 %, а 34,5 % опитаних школярів виявили бажання виконувати домашні завдання на освітніх платформах.

Однак 9,3 % вчителів і 20,4 % школярів переконані, що система освіти в Україні не потребує ніяких змін.

Загалом кількість прихильників дистанційного навчання з-поміж учителів становить 39,5% опитаних («Так» – 8,1%, «Переважно так» – 31,4%), а серед учнів – 59 % («Так» – 19,7%, «Переважно так» – 39,3%).

Результати дослідження, проведеного в соціальній мережі «Facebook» сектором української літератури відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України, засвідчили наявність психоемоційних, організаційних, технічних, а також частково кваліфікаційно-професійних чинників в організації освітнього простору, що впливають на ефективність дистанційного навчання.